

6.4.2.3 Olyan erőteljes mechanizmus létrehozására van szükség, mely a fejlesztési segítség programjainak hatékonyságát követi a civil társadalom területén. E mechanizmusban az EGSZB jelentős szerepet kaphat.

6.4.2.4 A fejlesztési segítség programjainak tervét előre egyeztetni kell a civil társadalom valós szükségleteivel. A civil társadalom új intézményeinek megteremtését célzó fejlesztési segítség az EGSZB széles körű technikai támogatását élvezheti.

6.4.2.5 A EGSZB által szervezett nyugat-balkáni fórum lezajlása után a nyugat-balkáni szervezett civil-társadalom képviselői és az EGSZB között állandó technikai munkacsoportot lehet létrehozni. Ez a csoport fog segítséget nyújtani a civil szervezeteknek a stratégiai és operatív menetrend kialakításában, és lehetővé fogja tenni a civil társadalom megerősítését szolgáló legjobb gyakorlatok és a szakértelem átvitelét az EU tagállamai és a nyugat-balkáni országok között.

6.4.2.6 Az EU 2007–2013-as időszakra szóló pénzügyi tervében a „területi együttműködés” elnevezésű cél figyelembe kell, hogy vegye a harmadik országok támogatására előirányzott pénzügyi eszközöket is. A harmadik országok támogatását szolgáló pénzügyi mechanizmusok egyszerűsítésére van szükség, természetesen a meglévő biztos átláthatóság feláldozása nélkül. Ezeket az országokat szomszédsági programokkal kell támogatni. A CADSES típusú programokat a tapasztalatokat felhasználva ki kell terjeszteni.

6.4.2.7 A civil társadalomnak nyújtott fejlesztési segítség programjainak tervezése során az EU-nak figyelembe kell vennie más nemzetközi szervezetek fejlesztési programjait is. Az ENSZ programjaival és speciális intézményeivel való együttműködést el kell mélyíteni és operatív szintre hozni.

Brüsszel, 2006. május 17.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

elnöke

Anne-Marie SIGMUND

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „EU-kampány a biodiverzitás megőrzéséért – a civil társadalom helye és hozzájárulása”

(2006/C 195/24)

2005. szeptember 13-án az EU osztrák elnöksége az Európai Közösséget létrehozó szerződés 262. cikke alapján levélben arra kérte az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, hogy feltáró véleményt dolgozzon ki a következő tárgyban: „EU-kampány a biodiverzitás megőrzéséért – a civil társadalom helye és hozzájárulása”

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció véleményét 2006. április 26-án elfogadta. (Előadó: Lutz RIBBE.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2006. május 17–18-án tartott 427. plenáris ülésén (a május 18-i ülésnapon) 125 szavazattal, ellenszavazat nélkül, 4 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Az EGSZB következtetéseinek és ajánlásainak összefoglalása

1.1 A biodiverzitás az élet alapja és biztosítéka bolygónkon. Már csak a gazdasági önérték miatt is szükséges, hogy az ember törekedjen az ökoszisztéma stabilitásának megőrzésére. Emellett a világmindenséggel szembeni felelősségünk is azt parancsolja, hogy őrizzük meg a fajgazdagságot. A biodiverzitás védelme nem „luxuscikk”, amelyet megengedhetünk magunknak, de amelyről le is mondhatunk.

1.2 Az ember a biodiverzitás legnagyobb haszonélvezője, ugyanakkor csökkenésének legfőbb okozója is.

1.3 Az EGSZB szerint a biodiverzitás Európában továbbra is rendkívül nagy veszélyben van. Az EU eddigi intézkedései egyelőre nem voltak elegendőek az utóbbi évtizedek kedvezőtlen tendenciájának megállításához.

1.4 Az EGSZB üdvözlí, hogy nemcsak az összes európai intézmény, hanem az uniós országok is mint a biodiverzitás megőrzéséről szóló egyezmény aláírói kötelezték magukat arra, hogy a kedvezőtlen tendenciát nemcsak megállítják, hanem vissza is fordítják.

1.5 Az EGSZB kifogásolja azonban, hogy igény és valóság között hatalmas szakadék tátong: a kormányzatok eddig nem járultak hozzá a tőlük elvárható mértékben a biodiverzitás védelméhez. Alapvetően jó példát kellene mutatniuk a biodiverzitás védelme terén, ehelyett a stratégiai döntések és a támogatóprogramok gyakran még tovább veszélyeztetik a biológiai sokféleséget. Ehhez járul még, hogy a 2007–2013 közötti pénzügyi időszakban éppen azokon az uniós politikaterületeken kell különösen takarékoskodni, amelyek nagy jelentőségűek a biodiverzitás védelme szempontjából.

1.6 A biodiverzitás csökkenése évek óta tartó, lappangó folyamat. Mivel egyre kevesebb embernek van közvetlen kapcsolata a természetes környezettel, viszonylag csekély a közvetlen érintettség és így az ebből adódó politikai nyomás. Ezzel azonban nem elégedhet meg a politika, inkább ellenstratégiákat kell kialakítania.

1.7 Nem csak a civil társadalmat kell alaposabban tájékoztatni a biodiverzitás védelmének hátteréről és értelméről: a helyi, regionális és nemzeti szinten dolgozó köztisztviselőket és közalkalmazottakat is (tovább) kell képezni – sokan nem is tudják, miről van szó, és gyakran hiányzik a megfelelő késztetés.

1.8 Az EGSZB ésszerűnek tartja az EU-elnökség által mérlegelt kampányt a biodiverzitás megőrzéséért. A civil társadalom a kampányhoz gyakorlati segítséget nyújthat, és hozzájárulhat a tudatosításhoz is, ami rendkívül fontos. Mindazonáltal egy ilyen kampány nem pótolhatja a létező, az EU által is megnevezett hiányosságokat, és semmiképpen sem szabad azt a benyomást keltenie, hogy a gondok kizárólag vagy főként a civil társadalom nem megfelelő elkötelezettségéből adódnak.

1.9 Több előremutató gyakorlati példára és mintaprojektre van szükség; be kell mutatni, s ezáltal bele kell vésni a köztudatba, hogy mi az egyes tájak és a biológiai sokféleség eszmei és hasznóértéke; valamint elkötelezett példákra van szükség a nyilvánosság köréből. Végeredményben az ember alapvető létfeltételeinek megőrzéséről van szó.

2. A vélemény főbb elemei és háttere

2.1 2005. szeptember 13-i levelében az osztrák elnökség arra kérte az EGSZB-t, hogy feltáró véleményt dolgozzon ki a következő tárgyban: „EU-kampány a biodiverzitás megőrzéséért – a civil társadalom helye és hozzájárulása”. A levél megemlíti, hogy egy ilyen vélemény tartalmi és politikai szempontból is támogathatja a Tanácsot és az Európai Bizottságot annak a célnak az elérésében, hogy 2010-re sikerüljön megfékezni a biológiai sokféleség csökkenését⁽¹⁾.

2.2 A levél a következő szempontok vizsgálatát javasolja az EGSZB-nek:

- mi okozza a fajgazdagság csökkenését;
- legendák-e a Tanács és az Európai Bizottság által a cél elérése érdekében eddig tett intézkedések;
- van-e összefüggés a különféle EU-politikák között;
- milyen további lépésekre van szükség az Európai Bizottság, illetve a tagállamok részéről;
- ez milyen következményekkel jár a lisszaboni stratégiára és a fenntarthatósági stratégiára nézve;
- hogyan segíthet a civil társadalom.

2.3 Az osztrák elnökség kérésének háttere alighanem az – a levélben is említett – tény, miszerint *különböző kutatási intézmények, például az EUROSTAT adatai bizonyítják, hogy az eddigi erőfeszítések ellenére a fajgazdagság mind Európa-, mind világszerte folyamatosan csökken, és a tendencia visszafordítására egyelőre nincs*

kilátás. Az EU fenntarthatósági stratégiájának felülvizsgálata keretében kiadott közleményeiben az Európai Bizottság is kedvezőtlen tendenciákból indul ki ezen a területen.

2.4 Az EGSZB köszöni, hogy az elnökség ezt a fontos kérdést az EGSZB elé terjesztette. A következőkben egyenként kitér a felvetett kérdésekre, minden témában megadja a kért választ, és ötleteket dolgoz ki a „kampányra”.

3. Általános megjegyzések

3.1 A biodiverzitás az élet alapja bolygónkon. Biodiverzitás nélkül az embernek nem lenne esélye a fennmaradásra: a napfényt biomasszává alakító növények képezik az alapját annak az energia- és anyagáramlásnak bolygónkon, amelyben az ember nap mint nap részt vesz, például amikor lélegzik, táplálékot vesz magához vagy gazdálkodik. Lehetetlen lenne az emberi élet és tevékenység azon fajok nélkül is, amelyek végeredményben az ember által „termelt” hulladékot hasznosítják újra és alakítják át.

3.2 A biodiverzitás tehát nem olyasmi, amit a társadalom „megengedhet magának”, ha fontosnak látja, de lemondhat róla, ha látszólag más prioritásokat kell meghatározni. A biodiverzitásról nem lehet lemondani.

3.3 „A környezetvédelmi politika áttekintése (2003)” című dokumentumban⁽²⁾ az Európai Bizottság kifejti, mit jelent a biológiai sokféleség (biodiverzitás). A biodiverzitás *a különböző ökológiai rendszerek összetettségének, egyensúlyának és állapotának kifejezése. ... A biológiai sokféleség nemcsak mint az élet alapja játszik kulcsszerepet, hanem fontos tevékenységekhez is alapot teremt a gazdaság, a pihenés és a kultúra terén.*

3.4 A „biodiverzitás” szó szerinti fordítása: „az élet sokfélesége”; ez a fogalom azonban különféle szinteken alkalmazható. Jelölheti az adott populációra jellemző genetikai sokféleséget, de azt is, hogy egy bizonyos élőhely mennyire gazdag fajokban.

3.5 Intelligenciája miatt az ember a biodiverzitás legfőbb hasznélvezője: egyetlen más élő faj sem „használ” olyan sok más fajt, mint az ember. Ugyanakkor azonban az ember a biodiverzitás csökkenésének legfőbb okozója. A fajok „hasznos” és „kártékony” csoportokba való sorolása tisztán gazdasági jellegű és emberközpontú. A természet nem ismer ilyen megkülönböztetést, a természet csak messzemenően önszabályozó egyensúlyi állapotot ismer. A fajgazdagság a fenntarthatóság egyik döntő mutatója.

3.6 Az ellenőrizhetetlenné váló egyensúlyok problémát jelentenek annak, aki a stabil viszonyokban érdekelt. Sokrétű, főként gazdasági tevékenységével az ember beleavatkozik az ökológiai egyensúlyba, és befolyásolja azt. Évezredek óta így történik ez, sőt korábban – pl. az extenzív földhasználat révén – gyakran azzal az eredménnyel, hogy új, szintén stabil rendszerek jöttek létre. A biodiverzitás ember által történő befolyásolása azonban mára soha nem látott méreteket öltött. Az ember által saját magának teremtetten rengeteg lehetőség a faji összetételt nemcsak csekély mértékben megváltoztatja, hanem gyakran teljesen szétrombolja.

⁽¹⁾ Lásd a 2001. június 15–16-i göteborgi Európai Tanács határozatát

⁽²⁾ COM(2003) 745/2.

A jelenlegi helyzet és a fajgazdagság csökkenésének okai

3.7 A biodiverzitás megőrzése terén tapasztalható jelenlegi helyzetet az elnökség az EGSZB-hez intézett írásában világosan és félreérthetetlenül vázolta (lásd 2.3. pont). Elemzése egyezik többek között az ENSZ környezetvédelmi programjának fajgazdagságról írt jelentésével, amely szerint a fajgazdagság az egész világon minden eddiginél gyorsabban csökken.

3.8 Az EU már 1998. évi biodiverzitás-stratégiájában ⁽³⁾ rámutatott arra, hogy az európai helyzet is aggodalomra ad okot. Az Európai Unió különleges fajgazdagsága az évszázadok során emberi beavatkozások következtében fokozatosan csökkent. Az elmúlt évtizedekben ezek a beavatkozások elképesztő méreteket öltöttek. Az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UNEP) jelentésében olvasható, hogy egyes európai országokban bizonyos rendszertani kategóriákon, például a lepkék rendjén, a madarak vagy az emlősök osztályán belül időközben a fajoknak esetenként akár 24 %-a ország-szerte kipusztult.

3.9 A 2001-es göteborgi stratégia ⁽⁴⁾ (fenntarthatósági stratégia) következőképpen fogalmaz: „A legutóbbi évtizedekben Európában drámaian felgyorsult a biodiverzitás csökkenése.” Az EGSZB utal arra, hogy a fajok kipusztulásának aránya ma legalább százszorosa, de akár ezerszerese is lehet a természetes aránynak, sőt, az utrechti egyetem egyik újkéltű tanulmánya 1 000–10 000 közötti szorzóból indul ki.

3.10 A fajok száma csökkenésének okai sokrétűek. Általánosságban megállapítható, hogy az állat- és növényvilág élettereinek megszüntetése, illetve befolyásolása a biodiverzitás csökkenéséhez vezet. Ennek tulajdonképpeni okai a természetes élőhelyeknek az infrastruktúra és a városiasodás általi feldarabolódása, illetve beépítése, a tápanyagbevitel, a tömeges idegenforgalom, valamint a víz- és levegőszennyezés.

3.11 A mezőgazdaság Európában egészen különleges, szinte kettős szerepet játszik: története során a korai extenzív és igen sokrétű használati formák révén eleinte hozzájárult a fajgazdagság növekedéséhez. Az ilyen extenzív használati formák többsége azonban már régóta nem gazdaságos, ezért intenzívebb, vagyis a természetes folyamatokat erősebben befolyásoló használati formák vették át a helyüket. Ez kettős hatást gyakorol a biodiverzitásra: egyrészt az intenzív mezőgazdálkodás nagymértékben hozzájárul a fajok számának csökkenéséhez, másrészt az eddig extenzív vagy természetközeli módon megművelt területek hasznosítása, tartós paragon hagyása, illetve más célra való hasznosítása során értékes biotópok szűnnek meg. A mezőgazdaság tehát, aszerint, hogy milyen jellegű, hasznos és káros is lehet a biodiverzitásra nézve.

3.12 További lényeges okként említhető a fás növényzet szukcessziója, az egyensúly eltolódása a növények egymás közötti versengésében (többek között tápanyagbevitel által), az új területek erdősítése, a környezetidegen fajok behurcolása és a túlzott mértékű halászat.

3.12.1 Új, eddig kevésbé jelentős okok a jövőben számottevően súlyosbíthatják a helyzetet. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség legújabb jelentésében ⁽⁵⁾ úgy fogalmaz, hogy az előrelátható éghajlati változások szélsőségesek, sőt, a jövőben meghatározó veszélyforrásai lehetnek a biológiai sokféleség visszafordíthatatlan változásainak.

3.12.2 A növényi géntechnológia alkalmazása potenciálisan szintén új veszélyt jelenthet az európai biológiai sokféleségre nézve. A genetikailag módosított növények kereskedelmi célú termelése a kutatók szerint jelentős mértékben kihat a környező növényekre és ezáltal a pillangókra és a méhekre is. Ez az eredménye annak a tanulmánynak, amelyre a brit kormány adott megbízást, és amelynek három évig tartó elkészítésében több mint 150 kutató vett részt ⁽⁶⁾. Az EGSZB arra szólítja fel az Európai Bizottságot, hogy fokozottan támogassa az e téren folytatott kutatási tevékenységeket.

3.13 A biodiverzitás csökkenésének lehetséges következményei egy konkrét példa segítségével világíthatók meg. A virágok beporzását végző rovarok esetében pl. a populációk egyértelmű csökkenése tapasztalható, mégpedig a FAO szerint világszerte. A virágos növények szaporítószervei továbbfejlődtek és alkalmazkodtak a beporzást végző rovarok fejlődéséhez, a rovarok pedig a nektár és a virágpor összegyűjtésére még hatékonyabb mechanizmusokat fejlesztettek ki, hozzájárulva ezzel a beporzott növények jobb magtermeléséhez és a magok jobb szétszóródásához. A rovarok által történő keresztbeporzás növeli a genetikai sokféleséget, valamint ellenállóbb magokhoz és jobb minőségű terméshez vezet. A beporzást végző rovarok 70–95 %-a – többek között az ember által hasznosított mézelő méh is – a hátyásszárnyúak (Hymenoptera) rendjébe tartozik. A beporzást végző rovarok populációinak észlelhető csökkenése beláthatatlan következményekkel jár (gazdasági szempontból is).

3.14 Tekintettel a biodiverzitás feltűnő csökkenéséről beszámoló számos tanulmányra és megállapításra, az EGSZB eltekint attól, hogy jelen véleményében tovább vizsgálja az egyes okokat, illetve hogy megfelelő tudatosodásra szólítson fel. Mindenkinél, aki politikai felelősséggel rendelkezik, tisztában kell lennie a helyzettel. Bőszégesen rendelkezésre áll olyan információ, amely találoz elemzi az állapotot.

3.15 Az EGSZB üdvözlöi, hogy az uniós intézmények újra meg újra kiállnak a biodiverzitás megőrzése mellett. Hiába azonban a sok különböző politikai hitvallás és nyilatkozat, hiába a biodiverzitásról szóló – mind a 25 tagállam és az EU által ratifikált – egyezmény aláírása, hiába a számos ésszerű, uniós szintű természetvédelmi szabályozás, például az 1979-es madárvédelmi irányelv ⁽⁷⁾ vagy az 1992-es élőhelyvédelmi (FFH) irányelv ⁽⁸⁾: a fajok biológiai sokfélesége továbbra is csökken.

⁽⁵⁾ „Az európai környezet – Helyzetkép és kitekintés 2005”, EEA, 2005. november

⁽⁶⁾ „Nature” tudományos magazin, 2005. március 22.

⁽⁷⁾ HL L 103., 1979.4.25., 1. o.

⁽⁸⁾ HL L 206., 1992.7.22., 7. o.

⁽³⁾ Vö. COM(1998) 42 final

⁽⁴⁾ COM(2001) 264 final

3.16 A fenntartható fejlődésről rendezett johannesburgi ENSZ-csúcskonferencián (*World Summit on Sustainable Development* – WSSD) a részt vevő felek kötelezték magukat, hogy 2010-ig jelentősen redukálják a biológiai sokféleség csökkenésének mértékét. Az EU még tovább ment, és kötelezettséget vállalt arra, hogy 2010-re megállítsa a biológiai sokféleség csökkenését⁽⁹⁾.

3.17 A biodiverzitás megőrzése következképpen elismert, ésszerű és szükséges, egyben rendkívül összetett feladat, amelynek során az unióstól egészen a helyi szintig az összes politikai szintnek szorosan együtt kell működnie a civil társadalommal, és példát kell mutatnia a társadalomnak.

A biodiverzitás csökkenésének politikai-társadalmi háttere

3.18 Sajnos túl ritkán hallható, pedig feltétlenül tisztázandó, izgalmas kérdés, mi a politikai háttere annak, hogy a fajok részben drámainak tekinthető eltűnése évtizedeken keresztül végbemehetett anélkül, hogy elegendő politikai ellenintézkedés fogalmazódott és valósult volna meg.

3.19 Ennek sokféle oka lehet. Az egyik probléma minden bizonnyal az, hogy a biodiverzitás csökkenése nagyon lassú, lappangó és ezért alig észlelhető folyamat (az éghajlatváltozáshoz hasonlíthatóan). A probléma keletkezése nem tulajdonítható egyetlen „intézkedésnek”, és nem is oldható meg egyetlen ellenintézkedéssel. A biodiverzitás észlelhető csökkenése az utóbbi évek és évtizedek több millió cselekedetének és döntésének együttes következménye, jóllehet az egyes döntések következményei látszólag jelentéktelenek vagy csak marginálisnak tűnnek.

3.20 Ezért tehát egyrészt mindig rendkívül nehéz a biodiverzitás megőrzésére utalva eredményesen felhívni a figyelmet egyes küszöbön álló döntések veszélyeire, illetve visszautasítani ezeket a döntéseket, annál is inkább, mivel a „beavatkozó szervek” ilyenkor arra hivatkoznak, hogy a természetbe egy bizonyos helyen történő beavatkozást más helyen kompenzációs vagy helyettesítő intézkedésekkel fogják jóvátenni (ami a leggyakrabban nem sikerül).

3.21 További ok lehet az, hogy viszonylag rövid időszak alatt olyan fejlődés zajlott le, amelynek következményeképpen egyre kevesebb ember tapasztalja meg és észleli közvetlenül a biodiverzitás és a táj, valamint ezek változásának jelentőségét. Bizonyos fokú elidegenedést tapasztalhatunk a természettől, ami azzal kezdődik, hogy egyre kevesebb ember ismeri vagy ismeri fel a tájak **használati**⁽¹⁰⁾ és **eszmei értékét**⁽¹¹⁾.

⁽⁹⁾ Lásd a göteborgi Európai Tanács elnökségi következtetéseinek 31. pontját

⁽¹⁰⁾ A táj **használati**, ökológiai **értéke** messze túlhaladja mező- és erdőgazdálkodási „termelőhelyként” képviselt jelentőségét. Jó példa erre az idegenforgalom, illetve a lakóhelyközeli pihenés. Az idegenforgalom fajokban gazdag, sokszínű, általában „szépnek” nevezett vidékekre támaszkodik.

⁽¹¹⁾ A táj **eszmei értéke** kettős: magában foglalja egyfelől a természet önértékét, amelyet tisztelni és védeni kell, amely nem válhat az egyoldalú technológiai és gazdasági hasznosítás áldozatává. Másfelől látni kell a táj értékét az ember testi és – különösképpen – lelki regenerációja, a természetes életkörnyezetbe való illeszkedése szempontjából.

3.22 A legtöbb ember (beleértve a politikusok nagy részét is) valószínűleg nincs igazán tudatában a „biodiverzitás védelme” tulajdonképpeni feladatának (beleértve a hatalmas etikai és morális felelősséget is) értelmével és jelentőségével. „Fogyasztják” a tájakat, örülnek szépségüknek, gyönyörködnek bennük, ott töltik szabadidejüket, ott sportolnak és pihennek. Ennek ellenére csak halvány fogalmuk van arról, hogy a táj biotikus tényezői, az egyes állat- és növényfajoknak az összjátéka és egymásra gyakorolt hatásai hogyan alakítják az adott tájat, hogyan gondoskodnak annak egyensúlyáról és milyen rendkívül fontos ez a törekény egyensúly, ami életünk és gazdasági rendszerünk alapja. A természetet a társadalom nagy része csak ritkán látja, akkor is inkább a televízióban, mint a szabadban. A természetfilmek pedig többnyire Afrika, a Galápagos-szigetek vagy más messzi tájak szépségeiről számolnak be, és csak ritkán foglalkoznak az európai természeti örökség problémáival.

3.23 Így egyébként nem meglepő, amit a természetvédelmi szervezetek csodálkozva állapítanak meg: Európában az emberek szívesebben lépnek fel az elefántok vagy a szibériai tigris védelméért, mint a közvetlen környezetükben élő mezei hörcsög érdekében.

3.24 Elbeszélések, jelentések, politikai dokumentumok alapján az emberek tudomásul veszik a biológiai sokféleség csökkenését, de kedvezőtlen következményeit nem érzik közvetlenül. Sőt, gyakran még csak nem is látták sohasem a környezetükben pusztulásra ítélt fajokat. Közismert, hogy az emberek csak olyasmiről beszélnek el magukat, amit ténylegesen ismernek és szeretnek, amitől valamilyen jellegű hasznot várnak.

3.25 A biodiverzitás tehát egyrészt a napi tapasztalatból adódóan általánosan elismert fogalom, ugyanakkor olyan dolog is, amely egyre gyakrabban kívülről esik a polgárok többségének személyes érintettségére. Az érték az elkötelezettségből fakad. Sokan azt hiszik, hogy a biodiverzitás kérdésköre nem érinti őket közvetlenül, így a biodiverzitás védelmének felelősségét is egyre kevésbé tekintik saját feladatuknak: az államra hárítják.

3.26 A biodiverzitás védelme világszerte azon múlik, hogy a felelős politikusoknak mennyiben sikerül újraéleszteni az „elkötelezettséget”. Világossá kell tenni az emberek számára, hogy nem mindent, ami kivitelezhető, szabad végre is hajtani. Újra fel kell ismerni, hogy a természetre való tekintettel az embernek néha le is kell mondania valamiről – de olyan lemondás ez, amely minket gazdagít. Jó lenne, ha ennek elérése részét képeznék a biodiverzitás csökkenéséről szóló esetleges EU-kampányok.

3.27 Mivel pedig a körülmények valószínűleg olyanok, ahogyan leírtuk, napjainkban gyakran adódnak olyan helyzetek, hogy magától értetődően mindenki kiáll a biodiverzitás védelme mellett, csak az kérdéses,

– vajon éppen ott kell-e védeni a természetet, ahová az új elke-rülőutat tervezték;

- megengedhető-e, hogy egy, az élőhelyvédelmi irányelv alapján Európa-szerte védett faj meghiúsítja például egy ipari telep építését;
- és vajon tényleg (ilyen sok) pénzbe kerül a természetvédelem?

3.28 Sőt, mi több: a gazdaságilag nehezebbnek tartott időszakokban a természetvédelmet nemcsak nem fogadják el az élet és a gazdaság alapjaként, hanem bűnbaknak teszik meg, mert akadályoz valamilyen „pozitív”, a gazdaság számára fontos fejlődést. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy ennek során gyakran igencsak ellentmondó érveket hoznak fel: ha a természetvédelmi szabályozások miatt nem épülhet meg egy személyes felfogás szerint fontosnak tűnő út, sokan csóválják a fejüket. Ha azonban az emberek saját pihenő- vagy szabadidős területét szelne ketté egy út, a terület megőrzéséért mindenki szívesen hozakodik elő tájvédelmi érvekkel.

3.29 A természetet jelenleg „szabadon rendelkezésre álló közkincsnek” tekintik, amely az iparosodott, egyre városiasabb és a szabadidő tekintetében nagy igényű társadalom gazdasági szükségleteinek megfelelően többé-kevésbé tetszőlegesen alakítható és befolyásolható. A politika pedig mindehhez azt sugallja – tévesen –, hogy kiegyenlítő és helyettesítő intézkedésekkel eleget lehet tenni a biodiverzitás-védelem igényeinek.

A Tanács és az Európai Bizottság eddigi intézkedéseinek hatása

3.30 A Tanács és az Európai Bizottság intézkedései mindezidáig korántsem érték el a megfelelő hatást. Pedig az Európai Bizottság célja, az európai állat- és növényvilág életterének védelme – amely az 1979-es madárvédelmi irányelvben és az 1992-es élőhelyvédelmi irányelvben is tükröződik – helyes és ésszerű. A fő gond a megvalósításhoz szükséges politikai akarat és a végrehajtás, ahogy ezt maga az Európai Bizottság is megállapítja: *„A madárvédelemre és az élőhelyre vonatkozó irányelvek megvalósítása nehéznek bizonyult. A két említett irányelv megsértése több mint a negyedet tette ki azoknak az eseteknek, amelyekben az Európai Bizottságnak bírósági eljárást kellett indítania”* ⁽¹²⁾.

3.31 Az EGSZB ezen a téren két felelős szintet különböztet meg:

3.31.1 Az első szint a politika szintje, ahol nincs meg a kellő tudatosság. Az EGSZB számára pl. teljességgel érthetetlen, miért van az, hogy a tagállamok a Tanácsban határozatot hoznak a megfelelő természetvédelmi irányelvekről, amelyeket aztán ugyanezen tagállamok nem vagy nem kielégítő mértékben ültetnek át. Az EGSZB szerint ez teljesen elfogadhatatlan. A politika alaposan aláássa így a saját hitelességét, amennyiben maga is kudarcot vall a természetvédelem megvalósításában.

3.31.2 Nem szavahihető az a politika sem, amely igényt támaszt arra, hogy 2010-re megállítsa a biodiverzitás csökkenését, amely tudja, hogy ez pénzbe kerül, ugyanakkor az illető

kulcsfontosságú tételtől ⁽¹³⁾ a pénzügyi terv keretében a régi EU-tagállamokra nézve több mint 30 %-ot elvon. Az uniós tagállamok állam- és kormányfői így maguk alakítottak ki olyan politikát, amely nem tud megfelelni saját elvárásainak. A politika ezzel rossz példát mutat.

3.31.3 A tagállamok – és ez a második felelős szint – nem varrhatják saját politikájuk kudarcát a természet használóinak a nyakába. Az EGSZB több véleményben is foglalkozott a biodiverzitás megőrzése szempontjából fontos irányelvek hiányos megvalósításának jelenségével. Kénytelen újra és újra ismételni: amíg a biodiverzitás védelmében vagy javítására hozott intézkedések ütköznek például a területet használók (érthető) gazdasági érdekeivel, addig legalábbis ki kell egyenlíteni a potenciális gazdasági veszteségeket; de még jobb lenne, ha ösztönzést kapnának a megfelelő biodiverzitás-intézkedések. Alapvető akadályt jelent a Natura 2000 intézkedéseinek az Európai Tanács 2005. december 16-i határozatával egyáltalán nem biztosított finanszírozása az EU következő pénzügyi időszakában. Semmi haszna a mégoly komolyan gondolt politikai hitvallásnak a biodiverzitás megőrzése és fejlesztése mellett, ha nincsenek rendben a gazdasági keretfeltételek!

3.32 Tehát amíg nem oldódik meg a Natura 2000 olyan módon történő finanszírozása, ahogyan azt az EGSZB és a Parlament egyaránt kéri (saját, önálló és megfelelően ellátott finanszírozási ág a Natura 2000-ben foglalt kompenzáció céljára), az EU megközelítésének hatástalanságán nem lehet alapvetően segíteni. Ezen a helyzeten, a sok jó szándék ellenére, a közvélemény figyelmét felkeltő kampányok sem lesznek képesek változtatni.

3.33 A fenntarthatósági stratégiában meghirdetett és a biodiverzitás megőrzését szolgáló egyik lépés az *agrár-környezetvédelmi intézkedések javítására* vonatkozik a közös agrárpolitika felfrissítésének keretében, amennyiben a környezetvédelemmel kapcsolatos szolgáltatások rendelkezésre bocsátásához nyújtott közvetlen juttatásokhoz átlátható rendszer kerül bevezetésre. Az EGSZB sajnálja, hogy ez a fontos és helyénvaló ígéret sem lett megtartva, ami a kívánnal ellentétes hatást vált ki. Ezért elsősorban nem az Európai Bizottság, inkább a tagállamok hozzáállása felelős, főként ami a pénzügyeket illeti.

Van-e elegendő összefüggés a különféle EU-politikák között?

3.34 Az EGSZB nem látja, hogy az EU különféle politikaterületei már most úgy össze lennének hangolva, hogy lehetséges lenne a fajgazdagság csökkenésének megállítása. Ellenkezőleg: még az EU hatáskörébe tartozó politikaterületek is folyamatosan okoznak olyan veszélyeztetettséget, amelyet nem lehet kiegyenlíteni a szerény mértékű természetvédelmi intézkedésekkel. Ezen a helyzeten a már futó cselekvési programok ⁽¹⁴⁾ sem változtathatnak, és úgy tűnik, a jelenleg kidolgozás alatt álló tematikus stratégiáktól sem várható döntő fordulat ⁽¹⁵⁾.

⁽¹³⁾ Azaz a vidékfejlesztéstől a 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó pénzügyi terv 2. tételében.

⁽¹⁴⁾ Például a biogazdálkodás terén.

⁽¹⁵⁾ Az EGSZB az egyes stratégiákhoz külön véleményeket készít, amelyekre itt utalunk.

⁽¹²⁾ Lásd: COM(2003) 745/2 és ugyanaz: COM(2005) 17

3.35 Példa erre – az EGSZB által már más véleményekben is megvizsgált agrárpolitika mellett – a transzeurópai közlekedési hálózatok egyik projektje. A Duna, amely 2 880 km hosszú és 10 európai országon folyik át, minden bizonnyal Európa „első számú folyójának” tekinthető. Ezen „útőér” mentén számos természeti érték maradt meg, amelyeket fel kell venni a Natura 2000 hálózatba. Az EU azonban azt mondja, hogy a folyó hosszának kb. fele a hajózás szempontjából túl keskeny, és ezen változtatni kell – pedig ez a mintegy 1 400 km nagyrészt éppen a még megmaradt szabad folyású terület, például Németországban a Straubing–Vilshofen szakasz vagy Ausztriában Hainburg környéke és a Wachau, valamint a magyarországi folyószakasz nagy része és a bulgáriai és romániai szakasz csaknem egésze. Ez a politika, amelynek eredménye a gazdasági növekedés és a természetvédelem ütköztetése, éppenséggel előidézi és programozza azokat a konfliktusokat, amelyeket tulajdonképpen – fenntarthatósági és biodiverzitás-stratégiájának keretében, vagyis egy koherens politika révén – fel kellene oldania.

3.36 Az EGSZB megállapítása, mely szerint nem eléggé koherens a politika, egyébként nemcsak azokra az ágazatokra vonatkozik, amelyek a természetvédelem és a biodiverzitás szempontjából „klasszikus értelemben” potenciálisan problémásnak tekinthetők (ilyenek pl. a már említett közlekedés- és infrastruktúra-politika vagy a túlságosan intenzív mező-, erdő- és halgazdálkodás), hanem azokra a politikaterületekre is, amelyeknél nem feltételeznénk azonnal, hogy közvetlen összefüggésben állnak a biodiverzitással.

3.36.1 Jól példázzák ezt a kergemarha-kór (BSE) ellen tett intézkedések. Ezek értelmében messzemenően megtiltották, hogy az állati tetem a szabad természetben maradjon, illetve oda legyen szállítva⁽¹⁶⁾. A gazdáknak kötelező az elhullott állatot az állati eredetű hulladékokat feldolgozó telepekre vinniük, ami rendkívül sok pénzbe kerül.

3.36.2 Európa azon területein, ahol még léteznek intakt dögévő, vadon élő állatállományok, például keselyűk, farkasok vagy medvék, a tilalom következtében jelentős állatfajvédelmi gondok jelentkeztek: például a kilencvenes években és 2003-ig Asztúriában évente átlagosan 3000 háziállatot szállítottak az állati eredetű hulladékokat feldolgozó telepekre. 2004-ben – az EU-rendelet következtetés átültetése után – mintegy 20 000 háziállat került ugyancsak.

3.36.3 Asztúriában (amelynek területe 10 604 km²) tehát a szabad természetből mintegy 17 000 elhullott állat „hiányzik”, pedig a tetemek fontos táplálékai voltak a keselyűknek, medvéknek, farkasoknak és sok más dögévőnek. Ez a mennyiség – állatonként 200 kilóval számolva – a természetben 3 400 tonna fehérjetartalmú biomasszát jelent.⁽¹⁷⁾ Még nem derült ki, hogy Spanyolországban változtat-e ezen valamit a 2002-ben kiadott királyi dekrétum, amely a dögévők bizonyos elhullott állatokkal vagy azok melléktermékeivel való etetését szabályozza. Más EU-tagállamokban nincsenek hasonló tagállami intézkedések!

⁽¹⁶⁾ A szabad természetben való elhelyezés csak bizonyos feltételek mellett megengedett, és ettől olyan bonyolult, hogy alig kerül alkalmazásra.

⁽¹⁷⁾ A következmények – röviden: Valle del Trubíában a FAPAS nevű spanyol természetvédelmi szervezet hosszú évek óta figyelemmel kíséri a fakókeselyűt. 2003-ig általában 10 pár rakott fészket, és ezek többnyire 8–9 fiókát neveltek fel. A fakókeselyűnek mindig csak egy fiókája van. 2004-ben már csak 4 fióka repült ki. A természetvédelmi szervezetek arról számolnak be, hogy egyre több elpusztult medvebocot találnak, ami szintén a csekélyebb mennyiségű táplálékra vezethető vissza.

Milyen további lépésekre van szükség az Európai Bizottság, illetve a tagállamok részéről?

3.37 Az Európai Bizottság a 2003. évi környezetvédelmi politika felülvizsgálatában⁽¹⁸⁾ maga is megjegyzi, hogy a következő prioritásokra lenne szükség:

- lépések a fenntarthatóbb agrárpolitika irányába;
- a közösségi halászati politika átállítása környezetbarát technikára;
- a talajok és a tengeri környezet jobb védelme;
- a végrehajtás hatékonyságának növelése a természetvédelem terén;
- a biológiai sokféleség területén kimutatható trendek pontosabb meghatározása;
- a biológiai sokféleség védelmének nemzetközi szintű fokozása.

3.38 Az Európai Bizottság ezenfelül a 2007-es évre szóló stratégiai megfontolásaiban bejelentette, hogy átdolgozza az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelvet, hogy „az új természettudományos ismeretekhez” igazítsa őket⁽¹⁹⁾. Az EGSZB üdvözlölné, ha az Európai Bizottság mihamarabb kifejtene, milyen jellegűek ezek az új tudományos ismeretek és milyen mértékű lesz az átdolgozás, amely az EGSZB megítélése szerint csak az európai természetvédelem javításához vezethet.

3.39 Az EGSZB számára nyilvánvaló, hogy fokozni kell az életterek védelmét, és ehhez rendelkezésre kell bocsátani a szükséges eszközöket. Az élőhelyvédelmi irányelv és a madárvédelmi irányelv még nem biztosítja elég sikeresen az Európaszerte védendő fajokat és élettereket. Ráadásul a tagállamokban (még helyi szinten is) időközben gyakran olyan – az EGSZB szerint bírálható – szellemben járnak el, hogy aminek nincs európai, hanem csak esetleg nemzeti védettségi státusza, az úgyszólván másodosztályú természet. Ha az EU nem fizet, mi sem teszünk semmit. Még rosszabb a biodiverzitás védelmének helyzete a természetvédelmi területeken kívül: itt már szinte semmiféle közpénzekből finanszírozott tevékenység nem figyelhető meg. A biodiverzitás védelme azonban olyan feladat, amely nem korlátozható néhány védett területre.

3.40 Ez a felfogás és hozzáállás azonban egyértelműen bizonyítja, hogy az ökológiai összefüggéseket – különös tekintettel a biodiverzitás védelmének szükségességére – mindeztidáig sem a lakosság jelentős része, sem pedig a felelős politikusok többsége nem értette meg. Mindenekelőtt a közintézményeken a sor, hogy jó példával járjanak elől. Azt az üzenetet kell közvetíteniük a nyilvánosság felé, hogy fontos számukra a biológiai sokféleség, és hogy saját területükön készek megtenni a megfelelő lépéseket – akkor is, ha rövid távon léteznek gazdaságilag „hatékonyabb” lehetőségek is.

⁽¹⁸⁾ COM(2003) 745/2.

⁽¹⁹⁾ COM(2006) 122.

3.41 Ezért a fenntartható fejlődésre való nevelés ENSZ-évtizedét (2005–2015) fel kellene használni egy átfogó kampány indítására, amelynek célja a biodiverzitással kapcsolatos tudás és tapasztalás megfigyelhető erőforrásának megállítása és visszafordítása lenne. Erőteljes, pozitív kampányra van szükség – azzal az üzenettel, hogy a természet nem luxuscikk, amelyet a társadalmak gazdasági jólét idején megengednek maguknak, de amelyről le lehet mondani, ha a konjunktúrális helyzet kedvezőtlen. A fajok sokféleségét ismét gazdasági, illetve kulturális-eszmei kincsként kell közvetíteni a társadalom felé. A természetvédelmet pozitív üzenetként kell közvetíteni (és van-e annál pozitívabb, mint életünk alapjainak megőrzése), a természetvédelem szerezzen örömet és jelentsen szórakozást: nem szabad tehernek tekinteni. Azt is el kell magyarázni, hogy az életünk természetes alapjainak további leromlásából adódó költségek a többszörösét teszik majd ki a védelem költségeinek, és hogy olyan értékek vesznek el, amelyeket nem lehet euróban kifejezni.

3.42 Az EGSZB számára világos, hogy az EU természetvédelmi politikája mindössze azon célkitűzések megvalósulásáról gondoskodhat, amelyek csak a határokon átnyúlóan érhetők el. De megfelelő „biodiverzitás-védelmi politikára” nemzeti, regionális és helyi szinten, sőt a magánszférában is szükség van. Következésképpen a tagállamokra legalább akkora feladat hárul, mint az EU-ra.

3.43 Az EGSZB ezért üdvözlőné, ha az Európai Bizottság a megfelelő kampány keretein belül – a környezetvédő csoportokkal és az érintett földhasználó-egyesületekkel együttműködésben – Európa-szerte identitásépítő természetvédelmi modellprojekteket is támogatna, és a hathatós, nyílt kapcsolat-tartás mellett döntene. Egy ilyen jellegű cselekvésre alkalmas eszköz lenne például az „Európa zöld szalagja” elnevezésű civil kezdeményezés, amelyet részben már közpénzekből is támogatnak⁽²⁰⁾, és amelynek célja a – részben akár nem is humánus – országhatárok oltalma alatt kialakult élőhelyek védelme. „Európa zöld szalagja”, amely Skandináviától egészen a Balkánig húzódik, Európa (egyelőre) leghosszabb biotóptengelye.

3.44 A biodiverzitás nemzetközi szintű védelmét illetően az EGSZB úgy véli, hogy a biodiverzitás mint ún. „nem kereskedelmi vonatkozás” a kereskedelmi rendszer (többek között a WTO) alapvető részévé kell, hogy váljon.

Következmények a lisszaboni és a fenntarthatósági stratégiára nézve

3.45 Az EGSZB ezúttal a lisszaboni stratégiára vonatkozó megállapításokra szorítkozik. A fenntarthatósági stratégiához jelen véleményben felesleges kommentárt fűzni – egyfelől, mert az Európai Bizottság idevágó közleményének⁽²¹⁾ megállapításai olyannyira homályosak és kötelezettségmentesek, hogy a következetesebb biodiverzitás-védelem érdekében igen kevés várható tőlük; másfelől az EGSZB önálló véleményben fogja megvizsgálni ezt a dokumentumot.

3.46 Ha igaz, amit az Európai Tanács 2005. évi tavaszi ülésén Brüsszelben megállapított, nevezetesen, hogy a lisszaboni stratégia a fenntarthatósági stratégiához tartozik, akkor úgy kellene kialakítani a lisszaboni stratégiát, hogy az ne

csak az ökológiai érdekeket igyekezzen figyelembe venni, hanem törekedjen arra is, hogy a helyesnek elismert gazdasági fejlődést (többek között) a biodiverzitás védelmének egyidejű, tudatos támogatása mellett érje el. A lisszaboni stratégia dokumentációjában azonban szó sincs ilyen megközelítésről.

3.47 Az Európai Bizottságnak minél hamarabb átfogó képet kell vázolnia arról, milyen tisztán gazdasági jelentősége van a biodiverzitás védelmének Európában. Emellett jóval több olyan pozitív példát kellene leírni és népszerűsíteni, amely bemutatja, hogy a biodiverzitás védelme és a gazdasági fejlődés kölcsönösen ösztönzik egymást. Végül el kellene végre kezdeni a társadalmilag szükséges vitát a külső költségek árakba történő beépítésének konkrét módjairól.

A civil társadalom hozzájárulása

3.48 A civil társadalom hozzájárulása a biodiverzitás megőrzéséhez rendkívül fontos és minden bizonnyal még sok hasznos tennivalóval bővíthető. A civil társadalom hozzájárulása azonban nem teheti jóvá és nem is helyettesítheti, amit az állam elront vagy elmulaszt. Jó, ha a civil társadalomtól több segítséget kérünk, de ez ne terelje el figyelmünket az egyes kormányzatok hiányosságairól.

3.49 Az EGSZB üdvözlőné az elnökség 2005. szeptember 13-i, az EGSZB-hez intézett levelében említett új kampányt. Fontos, hogy a kampány lényege a természet és a biodiverzitás megőrzése iránti késztetés és megértés ösztönzése legyen. A megfelelő képzést nagyon korán, már az óvodában és az iskolában el kellene kezdeni, többek között annak megvilágítását tűzve ki célul, hogy minden egyes embernek hozzá kell járulnia az emberiség alapvető létfeltételeinek megőrzéséhez. A biodiverzitás védelme az egyes emberek saját környezetében kezdődik, a bevásárlásnál, a kert kialakításánál stb.

3.50 Az ember szívesebben kötelezi el magát, ha tudja, minek érdekében teszi, és hogy elkötelezettségét igénylik és értékelik, valamint ha a politikát példaként tekintheti. A megfelelő kampányt fel lehetne használni arra, hogy ne csak az alapvető tudnivalókat terjesszük, hanem „nagyköveteket” is megnyerjünk a biodiverzitás megőrzése ügyének – gondolunk itt rockzenészekre, írókra, színészekre, politikusokra, újságírókra stb.

3.51 A civil szervezetek, de számos – szervezetnek vagy csoportnak el nem kötelezett – polgár is sok elismerésre méltó munkát végez a természet és a biodiverzitás védelmében. A mezőgazdasági termelők különféle agrár-környezetvédelmi programok és önkéntes kezdeményezések keretében vállalnak ilyen szerepet. Sok más társadalmi csoport is lelkesen tevékenkedik a biodiverzitás védelme érdekében, sőt esetenként olyan feladatokat is vállalnak, amelyeknek egyértelműen az állam illetőségébe kellene tartozniuk. A biodiverzitás védelmének terén elért sikerek közül sok nem valósulhatott volna meg az ő elkötelezettségük nélkül. Éppen a magán-természetvédők és a természetet használók munkájának is köszönhetjük, hogy a helyzet nem még sokkal rosszabb, mint amilyenek jelenleg mutatkozik. Fontos, hogy a politika támogassa ezt az elkötelezettséget, de ne csak anyagilag.

⁽²⁰⁾ Támogatást nyújt például a német környezetvédelmi szövetség hivatal.

⁽²¹⁾ COM(2005)658, 2005. december 13. („A fenntartható fejlődés stratégiájának felülvizsgálata – cselekvési program”)

3.52 Mindemellett nem csak a természetben végzett gyakorlati munkáról van szó. Ha a politika valóban eltökélte, hogy megállítja a biodiverzitás csökkenését, akkor abban is érdekeltnek kell lennie, hogy a megfelelő politikához adott legyen a megfelelő társadalmi kereslet; akár politikai nyomásról is beszélhetünk. Az európai népesség körében kétségtávol adott a megfelelő alapvető konszenzus. Az EU 10 polgárából 9 azon a véleményen van, hogy a politikai döntéshozóknak a fontosabb döntések meghozatalakor ugyanolyan figyelmet kell fordítaniuk a környezetvédelmi érdekekre, mint a gazdasági és szociális érdekekre („Attitudes of Europeans towards the Environment”, Európai Bizottság, Eurobarométer, 2004).

3.53 Nélkülözhetetlen a lakosságra irányuló tanítómunka, amelynek segítségével elérhető, hogy megértéssel fogadják a politikai intézkedéseket (és a pénzkiadásokat is). A civil

társadalom képes és köteles segíteni, de szüksége van a közpénzekből jövő támogatásra. Ennek kell gondoskodnia pl. arról, hogy a természetvédelemnek ne keltsék többé rossz hírért arra hivatkozva, hogy a haladás ellensége, a felmerülő kérdésekre pedig inkább keressék meg a megfelelő válaszokat, amelyek a biodiverzitás növekedéséhez, nem pedig csökkenéséhez vezetnek.

3.54 Ebben az összefüggésben az EGSZB üdvözli számos civil szervezet „Countdown 2010”⁽²²⁾ elnevezésű kezdeményezését. A kezdeményezés célja, hogy az összes európai kormányzat megtegye a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy 2010-re valóban megálljon a biológiai sokféleség csökkenése – tehát, hogy a kinyilvánított politikai célt a szükséges tettek kövessék. A kampány rávilágít, hogy a civil társadalomra és a kormányzatokra egész sor közösen megoldandó feladat vár.

Brüsszel, 2006. május 18.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Anne-Marie SIGMUND

⁽²²⁾ <http://www.countdown2010.net/>